

ZİHİN

DESCARTES'TAN YAPAY ZEKÂYA

EDİTÖR

ERHAN DEMİRCİOĞLU

ERHAN DEMİRCİOĞLU

Lisans eğitimini İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Mühendisliği bölümünde (2001), yüksek lisans eğitimini ise Boğaziçi Üniversitesi Felsefe bölümünde (2005) tamamladı. Doktora derecesini Pittsburgh Üniversitesi Felsefe bölümünden “At the Gates of Consciousness: Physicalism and Phenomenal Concepts” teziyle aldı (2011). Doktora tez danışmanı Anil Gupta iken komite üyeleri arasında John McDowell ve Robert Brandom bulunmaktaydı. 2013-2015 yılları arasında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Felsefe bölümünde öğretim üyeliği yaptıktan sonra 2015 yılında, hâlen görev yaptığı Koç Üniversitesi Felsefe bölümüne geçmiştir. *Makinedeki Hayalet* (2021) eseri yanında *Philosophical Studies*, *Minds and Machines*, *Synthese*, *Acta Analytica*, *Theoria* ve *Philosophia* gibi uluslararası saygınlığa sahip dergilerde yayımlanmış makaleleri mevcuttur.

CENGİZ İSKENDER ÖZKAN

İstanbul’da doğdu (1974). Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimini Hacettepe Üniversitesi Felsefe bölümünde tamamladı. Yeditepe Üniversitesi ve Aydın Adnan Menderes Üniversitesinde Eskiçağ felsefesi, bilim tarihi, bilim felsefesi, mantık ve dil felsefesi alanında dersler verdi. Hâlen Aydın Adnan Menderes Üniversitesinde görev yapmaktadır. Platon ve Wittgenstein felsefelerinin yanı sıra bilim felsefesi, epistemoloji, dil felsefesi ve zihin felsefesi alanlarında yayınları bulunmaktadır.

AHMET EYİM

Zonguldak Devrek doğumlu (1979), Lisans (2002), yüksek lisans (2005) ve doktora derecelerini (2012) Orta Doğu Teknik Üniversitesi Felsefe bölümünden almıştır. 2012 yılından bu yana Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Çalışma alanları bilim felsefesi, zihin felsefesi, mantık ve ontolojidir.

BERK CELAYİR

Bilkent Üniversitesi Felsefe bölümünden mezun oldu. Yüksek lisans eğitimine aynı bölümde devam etmektedir. Türkiye’nin ilk lisans düzeyi hakemli felsefe dergisi *Prokopton*’un kurucularından olup *Öncül Analitik Felsefe Dergisi*’nin genel yayın yönetmenliğini yürütmektedir. Başlıca ilgi alanları zihin felsefesi, din felsefesi ve analitik metafizik olup felsefenin çeşitli alanlarında içerik üretmektedir.

BAŐAK KURTULDU

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakóltesi Felsefe bölümünden lisans (2016); “Douglas Walton’ın Argüman Biçimleri ve Uygulamaları” başlıklı yüksek lisans teziyle, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisans öğrenimini tamamlamıştır (2019); İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Bölümünde doktora yapmaya hak kazanmış fakat doktora çalışmalarına ara vermiştir (2019-2021). İstanbul Üniversitesi Yayınları, *Felsefe Arkivi Dergisi*’nde yardımcı editör; *Tıp Bilişimi* serisinde editör olarak görev almıştır (2018-2020). Mantık, zihin felsefesi, yapay zekâ, bilişim ve hukuk alanlarında çeviri çalışmalarını sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	11
ERHAN DEMİRCİOĞLU	
BİRİNCİ BÖLÜM	
İKİCİLİK	
1	
KARTEZYEN GÖRÜŞÜN KISA BİR SAVUNUSU	19
JOHN FOSTER	
2	
KARTEZYEN OLMAYAN TÖZ İKİCİLİĞİ VE ZİHİNSEL NEDENSELLİK SORUNU	39
E. J. LOWE	
İKİNCİ BÖLÜM	
DAVRANIŞÇILIK	
3	
DAVRANIŞÇI BAKIŞ AÇISIYLA PSİKOLOJİ	63
JOHN B. WATSON	
4	
DAVRANIŞÇILIK ELLİ YAŞINDA	83
B. F. SKINNER	
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
FİZİKSELÇİLİK	
5	
BİLİNÇ BİR BEYİN SÜRECİ MİDİR?	109
U. T. PLACE	

6		
DUYUMLAR VE BEYİN SÜREÇLERİ	121	
J. J. C. SMART		
7		
ZİHİNSEL OLAYLAR VE BEYİN	140	
PAUL K. FEYERABEND		
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM		
İŞLEVSELÇİLİK		
8		
ZİHİNSEL DURUMLARIN DOĞASI	143	
HILARY PUTNAM		
9		
DELİNİN AĞRISI VE MARSLININ AĞRISI	160	
DAVID LEWIS		
10		
ZİHNİN NEDENSEL KURAMI	175	
DAVID M. ARMSTRONG		
BEŞİNCİ BÖLÜM		
YAPAY ZEKÂ		
11		
OTOMATİK HESAPLAMA MAKİNELERİNİN DÜŞÜNDÜĞÜ	194	
SÖYLENEBİLİR Mİ?		
ALAN TURING, RICHARD BRAITHWAITE, GEOFFREY		
JEFFERSON, MAX NEWMAN		
12		
BEYİN DİJİTAL BİR BİLGİSAYAR MIDIR?	223	
JOHN R. SEARLE		
DERLEME ÜZERİNE NOTLAR	253	
DİZİN	254	

GİRİŞ

Yaşadığımız evrene yön veren doğa kanunlarının en sofistike ürünlerinden biri, hiç şüphesiz ki zihindir. Bir zihin –ya da en azından insan-tipi gelişkin bir zihin– kendisine sebep olan doğa kanunları ve içinde yer aldığı evren hakkında düşünebilir. Bu ise muazzam bir şeydir, çünkü evrenin bir parçası olarak evren hakkında düşünebilir olan bir zihnin varlığı, bir bakıma, evrenin *kendi hakkında* düşünebilir olması anlamına gelir. Bir zihnin evren hakkında soru sorabilir olması, evrenin “Ben neyim?” şeklinde bir öz-sorgulama becerisine sahip olması demektir ve bu durum ancak derin bir hayret uyandırabilir. Bunun yanında, sadece evren kendi çıktısı olan zihin vasıtasıyla kendi hakkında düşünebilir değildir; zihin de *doğrudan* kendi üzerine düşünebilir. Bir zihin –ya da en azından insan-tipi gelişkin bir zihin– kendine ‘yönelebilir’, kendi üstüne ‘eğilebilir’, kendisini araştırma nesnesi hâline getirebilir. Gerek evrensel ölçekte gerekse lokal ölçekte öz-düşünümsel (kendine-dönüştürücü) bir fenomen olarak zihin, kelimenin hakiki manasıyla ‘baş döndürücü’dür.

Zihnin kendisine ilişkin sorabileceği en can alıcı sorulardan biri, evrensel ve lokal öz-düşünümselliğin ortak kümesinde yer alır: Zihnin evren içindeki yeri nedir? Bilimsel gelişmelerin bizlere sunduğu hâliyle evren, ‘kör’/‘amaçsız’ şekilde işleyen doğa kanunlarına tabi bir maddi/fiziksel gerçekliktir. Sorun şu ki, zihnin varlığı bu maddi/fiziksel gerçeklik ile uyumsuz ya da çelişik görünmektedir. Zihin sahibi olan bir varlığı zihin sahibi kılan nedir? Neden bazı varlıklar zihin sahibi iken diğerleri zihinden yoksundur? Bu satırları yazan ben ve okuyan sevgili okur sen; bizler zihin sahibi varlıklar olarak,

düşünüyoruz, anlıyoruz, hissediyoruz ve algılıyoruz. Ancak şu anda parmaklarımızı üzerinde gezdirdiğim bilgisayar tuşları ve elinde tutmakta olduğun kitap; zihin yoksunu varlıklardır. Zihnin sahibi olan varlıkların neden zihnin sahibi olduklarının yanında, zihnin yoksunu varlıkların neden zihnin yoksunu olduklarının da bir açıklaması olması gerekir. Zihnin maddi/fiziksel gerçeklik içindeki yerinin saptanması, ancak bu açıklamaların sağlanabilmesiyle mümkün olacaktır.

Zihnin evren içindeki yerini saptamanın zorluğu işte tam da bu noktada bulunmaktadır. Zihnin sahibi bir varlığın *neden* zihnin sahibi olduğunu tatmin edici bir şekilde açıklayabilecek imkânlardan yoksunuz gibi görünmektedir. Zihnin sahibi olduğunu varsaydığımız bu satırların yazarı olan beni –ya da herhangi bir insanı– ele alalım. Öyle görünüyor ki benim zihnin sahibi olmama imkân veren şey, sahip olduğum beyindir. Fakat ne yazık ki neden zihnin sahibi olduğumu beynime atıfla açıklama girişimi, oldukça umutsuz bir girişim gibi görünür. Beyin, makro-düzeyde bir et parçasıdır; bir kasap dükkanının vitrininde sergilenip satışa sunulabilecek türden bir şey... Nasıl olur da bir et parçası âşık olabilir ya da depresyona girebilir? Bunun yanında, beyin mikro-düzeyde bir ‘atom yumağı’dır ve bu hâliyle bir başka ‘atom yumağı’ olan bir kaya parçası ile asli olarak benzeşik görünür. Neden bir atom yumağı olarak beyin, zihnin ‘ev sahibi’ olabilirken, bir başka atom yumağı olan bir kaya parçası zihnin yoksunu olsun ki?

Bu antolojide, zihnin evren içindeki yeri sorusuna yanıt arama girişimlerindeki en etkili örneklerden bazılarını bir araya getiriyoruz. Çalışmaları seçimimizde başlıca üç ölçüt belirleyici oldu. Bunlardan ilki, çalışmanın savunduğu pozisyonu temsil edebilme becerisi. Burada seçtiğimiz çalışmalar, savundukları pozisyonu hakkıyla temsil eden, geniş çaplı uluslararası bilinirliğe sahip filozoflar ve bilim insanları tarafından kaleme alınmıştır. İkincisi, çalışmanın daha önce Türkçeye çevrilmemiş olması. Tespit edebildiğimiz kadarıyla, okuyucular, buradaki çalışmalarını Türkçede okuma fırsatına

BİRİNCİ BÖLÜM İKİCİLİK

I KARTEZYEN GÖRÜŞÜN KISA BİR SAVUNUSU

JOHN FOSTER
ÇEVİREN: BERK CELAYİR

1. Üç Kartezyen İddia

Zihnin doğasına ilişkin olarak, töz ikiciliği –ya da benim tercih ettiğim şekliyle *Kartezyen* ikicilik– üç sav ileri sürer.¹

İlk sav, ikici bir zihinsellik görüşünün kabulüdür. Bu iddia herhangi bir psikofiziksel özdeşliğin (zihinsel olguların fiziksel olgularla özdeşliği) reddini içerir. Ayrıca psikolojik olguların bir şekilde gayri-psikolojik olgulara veya temel formülasyonu yalnızca gayri-psikolojik terimlerle ifade edilebilen olgulara indirgenebileceğini reddetmeyi de gerektirir. Kısacası, bu ilk sav, zihinselliğin *sui generis* [kendine özgü] ve temel bir şey olduğu savı ile aynı şeyi ifade eder.

İkinci sav, zihnin ontolojik yapısıyla ilgilidir. Zihnin somut bileşenlerini oluşturan çeşitli zihinsel durumları ve bölümleri ‘zihinsel ögeler’ olarak isimlendirelim. Böylece, somut zihinsel olgular olarak duyular, düşünceler, duygular ve arzular gibi şeyler bu anlamda zihinsel ögeler olarak nitelendirilir. O hâlde, temel felsefi açıklamada bir Kartezyen’in iddia ettiği şey,

¹ Kartezyen ikicilik, fiziksel dünyanın doğası hakkında da iddialarda bulunur. Ama burada beni sadece zihinle ilgili iddialar ilgilendiriyor.